

SUN'IY INTELLEKT VA IJTIMOIIY-IQTISODIY FANLAR: BOSHQARUV VA IQTISODIYOT

Djumabayeva Nodira Yuldashevna

*Toshkent amaliy fanlar universiteti Tarmoqlar iqtisodiyoti va buxgalteriyasi kafedrası katta
o'qituvchisi*

E-mail: yuldashevna1310@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada sun'iy intellekt texnologiyalarining ijtimoiy-iqtisodiy fanlar tizimidagi o'rnini, ayniqsa boshqaruv va iqtisodiyot sohalariga ta'siri keng yoritilgan. Muallif sun'iy intellektning zamonaviy boshqaruv jarayonlarida qaror qabul qilish samaradorligini oshirish, resurslardan oqilona foydalanish hamda iqtisodiy jarayonlarni prognozlashdagi ahamiyatini tahlil qiladi. Shuningdek, maqolada raqamli iqtisodiyot sharoitida sun'iy intellektdan foydalanishning ustuvor yo'nalishlari, uning afzalliklari va yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolar ham ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari asosida boshqaruv tizimlarini takomillashtirish va iqtisodiy rivojlanishni jadallashtirishda sun'iy intellektdan samarali foydalanish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, boshqaruv, iqtisodiyot, raqamli iqtisodiyot, innovatsiya, qaror qabul qilish, prognozlash, samaradorlik, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish, texnologiyalar.

Abstract: This article extensively discusses the role of artificial intelligence technologies in the system of socio-economic sciences, especially their impact on management and economics. The author analyzes the importance of artificial intelligence in modern management processes in improving the efficiency of decision-making, rational use of resources, and forecasting economic processes. The article also considers the priority areas of using artificial intelligence in the digital economy, its advantages, and possible problems. Based on the results of the research, proposals and recommendations have been developed for the effective use of artificial intelligence in improving management systems and accelerating economic development.

Keywords: artificial intelligence, management, economics, digital economy, innovation, decision-making, forecasting, efficiency, socio-economic development, technologies.

Аннотация: В данной статье подробно рассматривается роль технологий искусственного интеллекта в системе социально-экономических наук, особенно их влияние на управление и экономику. Автор анализирует важность искусственного интеллекта в современных процессах управления для повышения эффективности принятия решений,

рационального использования ресурсов и прогнозирования экономических процессов. В статье также рассматриваются приоритетные области применения искусственного интеллекта в цифровой экономике, его преимущества и возможные проблемы. На основе результатов исследования разработаны предложения и рекомендации по эффективному использованию искусственного интеллекта для совершенствования систем управления и ускорения экономического развития.

Ключевые слова: искусственный интеллект, управление, экономика, цифровая экономика, инновации, принятие решений, прогнозирование, эффективность, социально-экономическое развитие, технологии.

Bugungi kunda jahon miqyosida raqamli transformatsiya jarayonlari jadallashib borar ekan, sun'iy intellekt texnologiyalari ijtimoiy-iqtisodiy fanlarning ajralmas tarkibiy qismiga aylanib bormoqda. Ayniqsa, boshqaruv va iqtisodiyot sohalarida sun'iy intellektdan foydalanish samaradorlikni oshirish, tezkor va asoslangan qarorlar qabul qilish hamda murakkab iqtisodiy jarayonlarni chuqur tahlil qilish imkonini bermoqda. Bu esa o'z navbatida zamonaviy boshqaruv tizimlarini takomillashtirish va iqtisodiy rivojlanishni yangi bosqichga olib chiqishda muhim omil sifatida namoyon bo'lmoqda. Hozirgi globallashuv sharoitida iqtisodiy jarayonlarning murakkablashuvi, katta hajmdagi ma'lumotlarning paydo bo'lishi va tezkor o'zgaruvchan muhit boshqaruv tizimlariga yangi talablarni qo'ymoqda.

Shu nuqtai nazardan, sun'iy intellekt texnologiyalari katta ma'lumotlarni qayta ishlash, prognozlash va tahlil qilish orqali boshqaruv qarorlarining aniqligi va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Natijada korxonalar, tashkilotlar va hatto davlat boshqaruvi darajasida ham raqobatbardoshlikni ta'minlash imkoniyati kengaymoqda.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi sun'iy intellektning ijtimoiy-iqtisodiy fanlar tizimidagi o'rni va ahamiyatini, xususan boshqaruv va iqtisodiyot sohalariga ta'sirini tahlil qilishdan iborat. Shu bilan birga, sun'iy intellektdan foydalanishning istiqbollari, mavjud muammolari hamda ularni bartaraf etish yo'llari ham yoritiladi. Sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarining jadal rivojlanishi ijtimoiy-iqtisodiy fanlar, xususan boshqaruv va iqtisodiyot yo'nalishlarida tub o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Zamonaviy iqtisodiy tizimlar tobora murakkablashib borayotgan bir sharoitda an'anaviy boshqaruv usullari ko'plab holatlarda yetarli samaradorlikni ta'minlay olmayapti. Shu sababli SI asosida ishlovchi tizimlar katta hajmdagi ma'lumotlarni tezkor qayta ishlash, ularni tahlil qilish va eng maqbul qaror variantlarini ishlab chiqishda muhim vositaga aylanmoqda.

Avvalo, boshqaruv tizimlarida sun'iy intellektdan foydalanish qaror qabul qilish jarayonini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqmoqda. SI algoritmlari turli omillarni kompleks ravishda hisobga olib, inson omiliga xos xatoliklarni kamaytiradi hamda strategik rejalashtirishni aniqroq amalga

oshirish imkonini beradi.

Masalan, korxona faoliyatida ishlab chiqarish hajmini belgilash, resurslarni taqsimlash yoki risklarni baholash kabi jarayonlarda SI texnologiyalari yuqori aniqlikdagi prognozlarni taqdim etadi. Bu esa boshqaruv samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Iqtisodiyot sohasida esa sun'iy intellektning qo'llanilishi yangi imkoniyatlarni yaratmoqda. Xususan, moliyaviy bozorlarni tahlil qilish, inflyatsiya darajasini prognozlash, iste'molchilar xulq-atvorini o'rganish kabi jarayonlarda SI keng qo'llanilmoqda.

Katta ma'lumotlar (Big Data) bilan ishlash imkoniyati orqali iqtisodiy jarayonlar chuqurroq o'rganilib, bozor tendensiyalari oldindan aniqlanmoqda. Natijada iqtisodiy siyosatni shakllantirish va biznes strategiyalarini ishlab chiqishda aniqroq va ilmiy asoslangan qarorlar qabul qilish imkoniyati yaratilmoqda. Shuningdek, raqamli iqtisodiyot sharoitida sun'iy intellekt innovatsion rivojlanishning asosiy drayverlaridan biri hisoblanadi.

Elektron tijorat, raqamli bank xizmatlari, logistika va marketing kabi sohalarda SI texnologiyalarining joriy etilishi xizmatlar sifatini oshirish, xarajatlarni kamaytirish va mijozlar ehtiyojini yanada aniqroq qondirishga xizmat qilmoqda. Ayniqsa, avtomatlashtirilgan tizimlar yordamida xizmat ko'rsatish tezligi va sifati oshib, inson resurslaridan foydalanish samaradorligi ortmoqda. Biroq sun'iy intellektni keng joriy etish bilan bog'liq ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, axborot xavfsizligi, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish, texnologik ishsizlik hamda SI tizimlarining noto'g'ri qarorlar qabul qilish xavfi dolzarb masalalardan hisoblanadi.

Shu bois, sun'iy intellektidan foydalanishda huquqiy-me'yoriy bazani takomillashtirish, kadrlar malakasini oshirish va texnologiyalarni mas'uliyat bilan joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. Umuman olganda, sun'iy intellekt ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishda muhim omil bo'lib, u boshqaruv va iqtisodiyot sohaslarida samaradorlikni oshirish, innovatsiyalarni rag'batlantirish va raqobatbardoshlikni ta'minlashda katta imkoniyatlar yaratmoqda. Uni to'g'ri va samarali qo'llash orqali kelajakda yanada barqaror va rivojlangan iqtisodiy tizimni shakllantirish mumkin.

Xulosa qilib aytganda, sun'iy intellekt bugungi kunda ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarning ajralmas qismiga aylanib bormoqda va ayniqsa boshqaruv hamda iqtisodiyot sohaslarida uning ahamiyati tobora ortib bormoqda. Menimcha, sun'iy intellektidan samarali foydalanish nafaqat tashkilotlar faoliyatini optimallashtirish, balki umumiy iqtisodiy rivojlanishni jadallashtirishda ham muhim omil hisoblanadi. Chunki u katta hajmdagi ma'lumotlarni tezkor tahlil qilish, aniq prognozlar berish va eng to'g'ri qarorlarni tanlash imkonini yaratadi. Shu bilan birga, sun'iy intellektni joriy etishda ehtiyotkorlik va mas'uliyat muhim deb o'ylayman.

Texnologiyalardan noto'g'ri foydalanish yoki ularni yetarli darajada nazorat qilmaslik turli muammolarni keltirib chiqarishi mumkin.

Ayniqsa, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish, ish o'rinlarining qisqarishi kabi masalalar

e'tibordan chetda qolmasligi kerak. Umuman olganda, sun'iy intellekt – bu kelajak texnologiyasi emas, balki bugunning o'zida katta imkoniyatlar yaratib berayotgan muhim vositadir. Agar undan to'g'ri va oqilona foydalanilsa, boshqaruv tizimlarini yanada samarali tashkil etish, iqtisodiy o'sishni ta'minlash va jamiyat farovonligini oshirish mumkin deb hisoblayman.

Foydalanilgan o'zbek adabiyotlari ro'yxati:

- [1] Shavkat Mirziyoyev. *Yangi O'zbekiston strategiyasi*. Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti, 2021.
- [2] O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. "Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmon va qarorlar to'plami. Toshkent, 2020–2024.
- [3] O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Raqamli iqtisodiyot va axborot texnologiyalarini rivojlantirishga oid me'yoriy hujjatlar. Toshkent, 2021–2023.
- [4] O'zbekiston Respublikasi Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi. Raqamli iqtisodiyot bo'yicha tahliliy ma'lumotlar va statistik to'plamlar. Toshkent, 2022–2024.
- [5] Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti. *Raqamli iqtisodiyot asoslari* (o'quv qo'llanma). Toshkent, 2021.
- [6] Toshkent axborot texnologiyalari universiteti. *Sun'iy intellekt va axborot tizimlari* (o'quv qo'llanma). Toshkent, 2022.
- [7] O'zbekiston Milliy universiteti. Ijtimoiy-iqtisodiy fanlar bo'yicha ilmiy maqolalar to'plami. Toshkent, 2020–2023.
- [8] Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar ilmiy-tadqiqot instituti. Innovatsion iqtisodiyot va raqamli transformatsiya bo'yicha ilmiy tadqiqotlar. Toshkent, 2021–2024.